

Irakkriget på film - ett arbetsmaterial för skolan från [filmpedabloggik](#).

Under 2008 har Mikael Kowalski skrivit flera långa blogginlägg om Irakkriget på film och TV. Dessa inlägg har nu sammanställts till ett undervisningsmaterial. Vissa saker kommer att upprepas men materialet är fortfarande ett högst aktuellt förarbete kring Irakkriget, mänskliga rättigheter, tortyr m.m i klassrummet.

Hear no evil, see no evil - om amerikaners syn på kriget i Irak

Under det senaste året har det kommit flera filmer från USA som berör **kriget i Irak** och **kriget mot terrorismen**. En del av dessa är spelfilmer, en del är dokumentärer. Filmerna vi pratar om är spelfilmerna: **Utlämnad**, **In the valley of Elah**, **Redacted**, **Lejon och Lamm** samt dokumentärerna **No end in sight** och **Ghosts of Abu Ghraib**.

Flera av dem hittar nu till svenska biografer. Ingen av dessa filmer har fungerat vidare bra på hemmaplan i USA. Orsakerna är flera. En är att de har fördömts kraftigt och högljutt av många i amerikanska media. Den främsta anledningen är nog den att man i USA faktiskt inte vill diskutera kriget utifrån moraliska och etiska perspektiv, vilket filmerna gör. En intressant insyn i debatten är att gå in på forumen för dessa filmer på [imdb.com](#) och se vad som skrivs om dem. Det är ofta heta politiska debatter kring dessa filmer. Det intressanta är att de ytterst sällan man diskuterar själva sakinnehållet i filmerna. Följer man presidentkandidatsdebatten i USA är det samma sak. Man diskuterar ett eventuellt tillbakadragande från Irak utifrån främst ekonomiska termer och inte moraliska.

Är det moraliskt försvarbart att lämna Irak nu? Är det ekonomiskt?

Ekonomiskt är det definitivt försvarbart. Kriget kostar amerikanska skattebetalare en hel del och de amerikanska bolagen i Irak kommer att tjäna miljardbelopp i många år framöver oavsett om kostsamma amerikanska soldater och företag är där eller inte. Av moraliska skäl? Det är inte lika enkelt. Det kan vara lite svårt att förklara all den skadegörelse man orsakar i Irak i moraliska termer. Ännu svårare blir det då man, som i filmerna ovan, faktiskt får se övergreppen som riktas mot främst civila. Det måste vara svårt för många amerikaner att se sig själva som förövare. I alla filmerna ovan är de nämligen förövare. Inte alla amerikaner givetvis. I alla filmerna finns det goda amerikaner men staten, dess armé och underrättelsetjänst begår övergrepp mot mänskligheten. Detta är nog något de flesta amerikaner inte vill veta.

Filmtiteln **In the valley of Elah** syftar på det faktum att amerikaner ser sig som **David** (som slogs i the valley of Elah, Terebintdalen på svenska) men att de i själva verket är **Goliat**. **In the valley of Elah** och **Redacted** tar också upp vad som händer med de amerikanska soldaterna då de slåss i ett krig de själva inte förstår orsakerna till. Så fort någon tidningsartikel nämner att USA torterar folk så kommer bortförklaringar som att amerikaner inte gör detta (något som sägs av **Meryl Streeps** karaktär i **Utlämnad**). Man torterar inte fångar utan detainees ([se detta lysande klipp från the Daily Show som exempel på detta](#)).

Att kränka en människas mänskliga värde är helt okej om det räddar flera andras (TV-serien **24** är ett utmärkt exempel på detta tänkande) samt att allt sådant prat är ett hot mot nationell säkerhet (som syns även i filmer som **Simpsons** och **the Bourne Ultimatum**). Det hela kan ändå sammanfattas så här: så länge man slipper se eller läsa om problemet så finns det inte.

Alla filmerna ovan visar upp det som nog många amerikaner inte vill se och veta om. Det är lite som bilden av aporna som håller för ögon, öron och mun. Det är troligen orsaken till varför filmerna inte går något vidare. Som **Al Gore** säger om miljön; vet folk att detta är sant kan man inte längre blunda för konsekvenserna och ej heller låta bli att agera.

I februaris nummer av **Sight and Sound** diskuteras Irakkriget på film.

Utlämnad - en fråga om tortyr

Det är sällan en film kommer så rätt i tiden som **Utlämnad** gör just nu. Som vi skrivit tidigare på [filmpedabloggik](#) gick inte filmen något vidare i sitt eget hemland USA. Tortyrfrågan är just nu het, inte minst i svenska medier. På [ledarsidan i DN](#) och på [debattsidan i Svd](#) tas tortyrfrågan upp utifrån filmen **Utlämnad**. Det de båda har gemensamt är att de fördömer alla sorters tortyr. I Sverige har vi en ganska tydlig bild av att tortyr alltid är av ondo - det är en syn som delas med filmskaparen till **Utlämnad**. Det är nämligen väldigt tydligt i filmen att tortyr inte kan vara av godo. I USA är svaret inte lika tydligt och enkelt. Det finns en stor och intressant fråga om synen på tortyr som inte tas upp i filmen, nämligen om man får fram information via tortyr som kan rädda andras liv - kan den vara av godo? Eller är tortyr alltid av ondo? I **DN** och **Svd** hävdar man det. Jag är benägen att hålla med dem men stora delar av det amerikanska och brittiska folket håller inte med. Man kan fråga sig varför? En känd radiotalk-showkvinna (Laura Ingraham) sade på **Fox news** att amerikaner stödjer tortyr för att amerikaner älskar **24** och det är så nära man kommer en folkomröstning i frågan. Tankekedjan bakom det resonemanget är duktigt dumt men det ligger något bakom det resonemanget. TV-serien **24** har nämligen normaliserat tortyr för många amerikaner. Den visar nämligen i nästan varenda avsnitt att tortyr leder till resultat. I en [artikel i the New Yorker](#) visas rätt tydligt att det faktiskt är ett av syftena med **24**. Man vill göra en TV-serie som stödjer Bush-administrationens syn på hur ett krig mot terrorn skall bekämpas. Om tittarsiffror är något att gå efter så är det rätt tydligt att amerikaner hellre väljer **24** än **Utlämnad**. Varför amerikaner kan och bryr sig så lite om sitt lands uppenbara

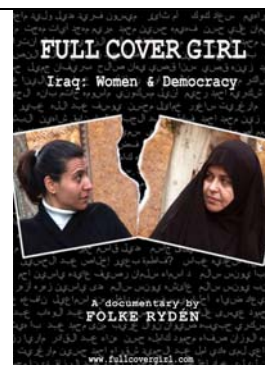
brott mot Genèvekonventionen blir uppenbart när man ser klipp från **the Daily Show som dessa**. De visar helt enkelt hur amerikanska makthavare ljugar, ändrar ords innebörd efter vad som passar dem och ibland helt enkelt struntar i att de bryter mot Genèvekonventionen. I filmen så hamnar utlämnandet och tortyren på tidningarnas förstasidor. Det gör det inte i verklighetens USA. De flesta amerikaner vet helt enkelt inte att deras regering torterar och utlämnar folk. I Sverige är det lätt att vara kritisk mot sin egen regering som även gjort detta. Då var det stora nyheter i TV men även i tidningar, på internet och i radio. Men tycker verkligen svenskar att tortyr alltid är förkastligt?

Utlämnad är en bra film för diskussioner om tortyr och mänskliga rättigheter. Men glöm inte att fråga era elever frågan som filmen inte ens vågar ställa, nämligen: är tortyr försvarbart om det kan rädda andra människors liv? Eller ställ den så här - Anser ni att tortyr är okej om informationen därifrån skulle rädda tusentalet människor där ni bor? Svaret är nog inte så givet som tidningsskribenter och lärare tror. Utifrån det kan ni ha en riktigt spännande diskussion om värdegrund och moral i klassrummet.

Irak - fem år senare på film och TV

Nu är det fem år sedan ockupationen av Irak började. Allt fler filmer berör detta ämne.

På **SVT** sände man två dokumentärer i ämnet den 16 mars. Båda är intressanta och bra för arbete i klassrummet. **Folke Rydéns Irak bakom slöjan** och den amerikanska **Tillbaka till Irak (Reserved to Fight)**. **Irak bakom slöjan** handlar om hur situationen för Iraks kvinnor har försämrats efter invasionen. Den är intressant men samtidigt borde den gräva lite mer i anledningarna till varför det blivit som det blivit. Har man sett andra dokumentärer om Irak eller läst böcker i ämnet så vet man rätt bra att en av de viktigaste orsakerna till kvinnornas situation är hur USA slog sönder det

	civila samhället i Irak och av det följde massarbetslöshet och problem inom vård, skola och omsorg. Detta skapade stora ojämlikheter i Irak och är något som det inte direkt pratas om. Inte ens med mannen som huvudsakligen var ansvarig för att det blev som det blev. Den amerikanska dokumentären är en av många som handlar om vad som händer med soldaterna som kommer tillbaka från Irak. För att sammanfatta det kort så är det enormt många som har psykiska och fysiska problem efter sin vistelse i Irak.

SVT har tidigare visat två **oscarsnominerade** filmer i ämnet. **No end in Sight** som vi skrev om [här](#) samt årets oscarsvinnare **Taxi till den mörka sidan**. **Taxi till den mörka sidan** kan ni se på denna länk:

<http://svt.se/svt/play/video.jsp?a=1066583>

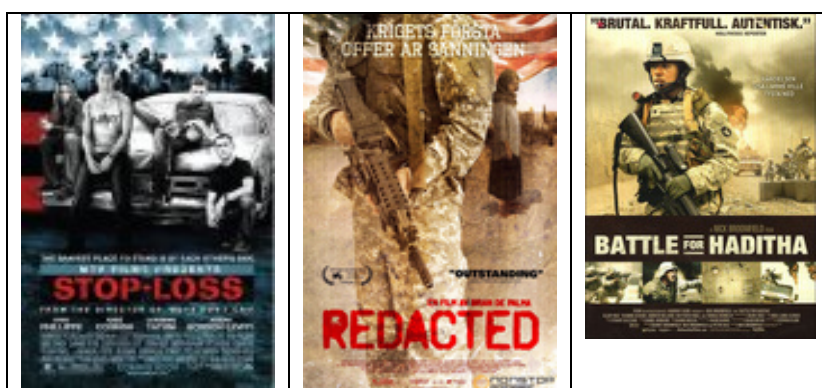
För att göra det väldigt enkelt för er - gör det! Om ni skall se en enda aktuell dokumentär om vår omvärld se då till att det blir den. Det är en film som handlar om hur tortyr på ställen som **Abu Ghraib i Irak, Bagram, Afghanistan och Guantanamo** möjliggjordes genom otydliga direktiv från högsta ort för hur man skall behandla och utfråga fångar. Givetvis så straffas de längst ner i kedjan men efter denna film så känner man att det finns människor i USA:s allra högsta ledning som borde ställas inför **Haag-domstolen**. Frågan är egentligen varför inte alla världens alla länder inte bara tar och samlar sig och skickar personer som **Donald Rumsfeld, Dick Cheney och Alberto Gonzales** till krigsdomstolen i **Haag**. Så kan dessa herrar försöka bevisa sin

oskuld till brott mot genevekonventionen. Något säger mig att de skulle få svårt vid en sådan rättegång. Så se gärna dessa filmer och diskutera med era elever.

Irakkriget på film och TV - fortsättningen

Vi har tidigare skrivit på [filmpedabloggik](#) om **Irakkriget** på film. Nu har det kommit lite fler filmer i ämnet till Sverige. Alla tre är intressanta misslyckanden. Det är filmerna **Stop-loss, Redacted och Battle for Haditha**.

Redacted och Battle for Haditha behandlar övergrepp genomförda av amerikanska militärer men på lite olika sätt. Båda filmerna försöker skapa autencitet genom ett dokumentärt arbetssätt. Bägge filmerna bygger även på verkliga händelser. **Nick Broomfield** som gjort **Battle for Haditha** är en känd dokumentärfilmare och har tagit sitt arbetssätt till spelfilmen. **Brian De Palma** som gjort **Redacted** har använt sig av bilder som ser ut som om de är gjorda av egenfilm material, övervakningskameror, mobilkameror, vloggar och nyhetsbilder. Båda filmerna använder sig av mindre kända skådespelare för att öka autenciteten. Båda filmerna har samma svaghet nämligen att sökandet efter autencitet påverkar berättelsen. I **Redacted** ser de olika "riktiga" filmerna för proffsigt skapade ut. Övervakningskameror brukar t.ex. inte ha ljud. Sedan ser det ibland lite väl spelat ut. I **Battle for Haditha** är det snarare tvärtom. Det är lite för ojämnt berättat för att få en bra helhet i berättelsen. Till **Battles** försvar måste ändå sägas att det kanske är den spelfilm från Irakkriget som ändå fungerar bäst. Den tar upp viktiga ämnen som den psykiska

hälsan hos soldaterna, dehumaniseringen inom militären men allra viktigast är att den ger irakierna ett ansikte såväl de civila som "terroristerna". Filmen visar även på ett obehagligt sätt hur de som bestämmer över terroristerna eller soldaterna är de som saknar moral och betänkligheter. De är på båda sidor beredda att offra och utnyttja andra, bara deras sida vinner.

Stop-loss är en lite annorlunda film än de två ovan även om den tar upp liknande problem. Filmen har tagit sin titel från en klausul som tvingar soldater kvar i armén. Soldaterna blir tillbakaskickade till ett krig de inte längre förstår och inte vill återvända till. Regissören **Kimberley Pierce** filmar och berättar på ett liknande sätt som i sin föregående film **Boys don't cry**, som även den byggde på verkliga händelser. Det viktiga är de mänskliga relationerna i **Stop-loss**. Det handlar om hur dessa relationer påverkas av hemkomna soldater som inte klarar av att bearbeta sina erfarenheter. Som huvudpersonen säger - vad gör man när stället där man stoppar undan allt hemskt blir full (hjärnan), när det börjar rinna över? Filmen är gjord ur ett soldatperspektiv. Det handlar om de vanliga soldaterna och de problem de finner såväl hemma som i Irak. Det är en liten annan approach än många andra filmer från Irakkriget. Fördelen är att filmen inte känns som en anti-krigsfilm. Det borde vara lättare för många, främst unga som själva kanske hamnar i armén att förstå vad de ger sig in på. Publiksiiffrorna i USA eller Europa verkar dock peka på att unga inte ville se den. Som film för skolbarn är den ändå intressant just för att den vänder sig till unga tittare. Här är det inget storpolitiskt maktspele utan bara några unga män som hamnat i en tillvaro de inte riktigt förstår eller klarar av att bearbeta.

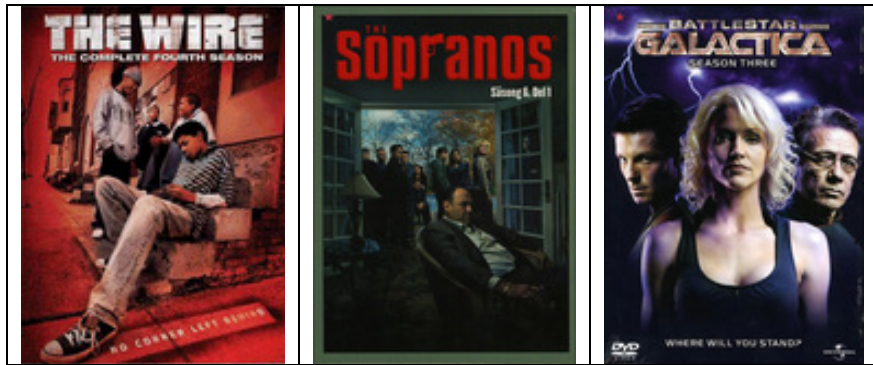
Battle for Haditha finns på DVD (visades aldrig på bio), **Redacted** visades på bio enbart i Stockholm men kan hyras digitalt via **SF anytime och film2Home** (båda kräver Windows) samt **Stop-loss** som går på bio just nu. Ingen av dessa filmer har blivit några kassasuccéer. Speciellt inte i USA där man fortfarande inte vill se film om Irakkriget. Däremot klarar man av att se på TV om kriget. Då menar jag inte nyheterna som inte rapporterar något av värde om kriget utan TV-serier och satirserier. Som vanligt är det till programmen **Daily Show och Colbert report** man skall vända sig om man vill få lite upplysning om Irakkriget och USA. **Daily Show** gjorde detta mycket roliga inslag

om hur mycket man rapporterade om rapporten som visade att USA:s regering medvetet gick i krig trots att de visste att man ljög för att få gå i krig.

<http://www.thedailyshow.com/video/index.jhtml?videoid=171628&title=senate-intelligence-report>

På Tv-seriefronten däremot - där har det hänt saker. Som vi skrivit tidigare har serien **24** använts för att göra folk och soldater mer positiva till tortyr, med lyckat resultat. **Steven Bochco** försökte göra en TV-serie om kriget som hette **Over there** (som visats i svensk TV på **TV6**). Serien var intressant och tog upp de flesta ämnen som filmerna om Irakkriget försökt belysa som tortyr, posttraumatisk stress, soldatövergrepp, oförståendet över varför man är där, skillnaderna mellan politikerns syn och soldaternas etc. Serien fick bra kritik men sågs inte av tillräckligt med tittare och lades därför ner efter en säsong. Amerikaner vill och klarar helt inte enkelt av att se filmer och TV-serier som visar vad deras krig orsakar. Men TV-serier kan faktiskt ta upp ämnet på andra sätt. De tre TV-serier som engelskspråkiga kritiker hyllat som de bästa de senaste tjugo åren, tar alla upp kriget på olika sätt - det är **the Wire**, **Sopranos** och **Battlestar galactica**.

Sopranos och **the Wire** som både gick på **HBO** och **SVT** och båda är TV-serier som utspelar sig i nutiden tar upp Irakkonflikten på ett liknande sätt. I båda serierna påverkas karaktärerna av världen efter 11 september. För poliserna i **the Wire** betyder det mindre resurser att bekämpa kriminaliteten i USA, i **Sopranos** innebär det att maffian får det lättare och rent utav kan använda sig av "homeland security" till sin egen fördel. Men egentligen är kritiken mycket smartare och finare än så. I **Sopranos** så bryter gangsterbossen Tonys son ihop och klarar inte riktigt av en värld där regeringen och USA är ännu värre förbrytare än hans egen maffiafamilj. I **the Wire** så finns det en stark kritik, speciellt i säsong fem, som handlar om medierna. I den säsongen visas hur lögn efter lögn till sist blir sanning om bara tillräckligt mäktiga personer försvarar lögnen.

Som detektiven Bunk säger i första avsnittet: det här är Amerika, ju större lögn desto mer tror folk på den. Både **Sopranos** och **the Wires** storhet ligger i att de skildrar USA ur många aspekter och nyanser och att de försöker skildra hela USA i miniatyr.

En annan serie som faktiskt försöker med samma sak och som definitivt handlat om Irak är **Battlestar Galactica**. Serien som är en science-fiction handlar om robotar, skapade av människan, som förintar oss. Serien har i säsong tre verkligen fått det att handla om Irakkonflikten. I säsong två blev människorna ockuperade av robotarna och tvungna att försöka anpassa sig till det nya livet. Inför den nya säsongen gjorde man **webisodes** (episoder på internet) om hur orättvis ockupationen var och hur människorna led under den. Man hade till och med en berättelse om hur en man förlorade sin fru och gjorde det otänkbara - blev självmordsbombare. Det intressanta med denna serie, som vunnit prestigefyllda journalistiska priser och utsetts till det bästa på TV av **TIME** magazine, är att den vänder på perspektiven.

I ett USA där amerikaner helst inte vill se filmer om Irakkriget, får värdelös information på TV, försöker ändå denna serie förklara problemen med invasionen av Irak. I serien är det ju människorna, de vi håller på som är irakierna. De onda (robotarna) är amerikanarna. Det är en intressant twist och den tvingar faktiskt åskådaren att se konflikten i Irak genom nya ögon. Inte minst tvingar den amerikaner och oss andra att se att terrorister inte är per definition onda och att det kan finnas en anledning till varför "terroristerna" agerar som de gör. Så öppningen på tredje säsongen (nu ute på DVD) är perfekt till diskussioner om Irak men även större diskussioner om terrorism och medierapportering.

Vi vill också påminna om att **Taxi till den mörka sidan** (som SVT repriserade i sommar) har kommit ut på DVD i England (den långa versionen av filmen). En annan dokumentär att hålla ögonen öppna för är den av oss tidigare nämnda **Standard Operating Procedure** som bör dyka på olika festivaler samt DVD och TV inom en snar framtid. Dokumentären är en uppgörelse med Abu Ghraib-skandalen och gjord av **Errol Morris**. Den är intressant då den berör vår modernas kulturs förhållande mellan det fotograferade och verkliga skeenden.

Slutligen vill vi tipsa om det senaste om Irakkriget på film och TV: Generation Kill Den 3:e september började man i Sverige sända höstens förmodligen bästa TV-serie: Generation Kill. Det är en serie som bygger på journalisten Evan Wrights bok Generation Kill. Wright följde med som inbäddad journalist tillsammans med ett marinkårens spaningsförband. Varför då jobba med en TV-serie som denna i klassrummet?

1. Den bygger på en bok.
2. Den är oerhört välskriven - tänk the Wire (vars skapare ligger bakom denna serie) eller Vita huset.

3. Den är väldigt välgjord.
4. Den har en svensk i en av huvudrollerna (Alexander Skarsgård i toppform).
5. Den är en oerhört intressant skildring av Irakkriget från ett oväntat perspektiv.
6. Den visar mycket subtilt på problemen som fanns inom den amerikanska militären.
7. Den ger oss på samma sätt som the Wire en mycket nyanserad bild av komplexa händelser som normalt inte skildras komplext.
8. Serien utspelar sig i enormt manliga miljöer - vilket gör den utmärkt för diskussioner kring genus
9. Serien passar även utmärkt till diskussioner om främlingsfientlighet och rasism. Anledningen finner ni under punkt 7. Vilka som är onda och goda, vad som är rätt och fel och vad som bygger på fördomar och inte är inte helt självklart i denna serie. Dessutom är Generation Kill en mini-serie vilket gör att den inte håller på hur länge som helst. Den är bara åtta avsnitt lång.